

הסכמת מו"ר הגאון הרב אביגדור נבנצל שליט"א
רב העיר העתיקה ירושלים תובב"א*

בס"ד ב' פ' כי קדוש אני תשע"ט ירושלים עה"ק תובב"א
זכיתי לראות תשובות של הגאון ר' יושע שלמה ון דייק שליט"א והתפעלתי מאד
מההיקף והשליטה הנפלאה בנושאים, והספר נקרא מבשן אשיב, ואכן מבין שיני
ארי' שבתורה הוא משיב.
יפוצו מעינותיו חוצה, ויוסיף עוד כהנה וכהנה ברוחב דעתו לזכות את כולנו.
צעיר הלויים
אביגדור נבנצל

בס"ד ב' פ' כי קדוש אני תשע"ט ירושלים עה"ק תובב"א

זכיתי לראות תשובות של הגאון ר' יושע שלמה ון דייק שליט"א והתפעלתי מאד
מההיקף והשליטה הנפלאה בנושאים, והספר נקרא מבשן אשיב, ואכן מבין שיני
ארי' שבתורה הוא משיב.
יפוצו מעינותיו חוצה, ויוסיף עוד כהנה וכהנה ברוחב דעתו לזכות את כולנו.

צעיר הלויים
אביגדור נבנצל

*הרב שליט"א עבר על כל הספר מתחילתו ועד סופו והערותיו משובצות בתוך
הספר על אתר.

rebbe z.n. goldberg
Jerusalem

הרב זלמן נ. גולדברג
ירושלים

בי"ח... א.ג.ה.א.ו... ת.ט.ז.י

ה'ני דל'ה ל'קדו קט'תו של תלמידי תכם
מובקש ומחמט כסד אולטג רלמ'ת אג'טומיג
ה'מי ק'זא ב'און ה' י'ט'ז ט'למ'ת אן ק'ת'ן ט'ל'מ'ז
וכ'מ ה'מ'ת ל'י ת'קדו י'ט'ז א'ול'ן ר'ד ה'מ'ז א'ר'ד ה'א'וב'מ
ז'דו ה'פ'יז א'ל ה'פ'ס'י'ז א'ר'ע'ת ק'ס'י'ת ט'מ'ז א'ר'ו ד'ע'ל'ן
ז'ד א'פ'ז'י ת'ט'י'ק'ו'ר ג'ע'ו'ל'ה ט'פ'ס'י'ס ו'ט'פ'ס'י'ס א'ר'ע'ת א'ר'ו
ז'ד א'ר'ע'ת א'ר'ע'ת א'ר'ע'ת א'ר'ע'ת א'ר'ע'ת א'ר'ע'ת

זלמן נחמיה גולדברג
דין

הרב דוב ליאור

רב העיר

קריית ארבע היא חברון ת"ו

בס"ד, יח אדר ב תשע"ט

מכתב ברכה

הובא לפניי החיבור המקיף "מבשן אשיב", תשובות על חלק או"ח ואבה"ע, מאת הרב יהושע ון דייק שליט"א.

עברתי על מקצת התשובות ושמחתי לראות מלאכת מחשבת נכבדה. הרב המחבר ביאר והרחיב כל תשובה שהשיב, החל ממקורות התלמוד דרך גדולי הפוסקים לדורותיהם עד דורנו זה. ויגיד עליו רעו, מה שראיתי דיו כדי ללמד על הכלל כולו. התשובות נכונות ומבוררות היטב, וראוי ספר זה לעלות על שולחנם של מלכים, מאן מלכי רבנן, ויהיו להם לעזר רב בשאלות שיישאלו. יישר כוחו של הרב המחבר. ה' יברכהו בכריאות גופא ונהורא מעליא, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, להורות את בני ישראל באיזו דרך ישכון אור, ויה"ר שיזכה להפיץ אור תורת אמת ולקרב את ישראל לאביהם שבשמים.

החותם לכבוד התורה ולומדיה,

דוב ליאור

מו"ר הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א
הרב הראשי לר"ג לשעבר ונשיא מכון התורה והארץ

מכתב ברכה

לכב'

ידידי הרב יהושע ון דייק שליט"א
רב המושב רמת מגשימים ת"ו
וראש ישיבת איתמר ת"ו
מחבר הספר מבשן אשיב חלק ב

של' רב לאוהבי תורתך

ספרך 'מבשן אשיב' חלק ב הגיעני והנהני. כמעשהו בראשון כן מעשהו בשני, בירורי הלכה למעשה דבר דבור על אופניו בצורה מסודרת ובהירה בבקאות ובעיון החל במקורות הראשוניים בתלמוד ובפוסקים ועד כדי התייעצות עם פוסקים גדולים בדורנו כגון הגר"א נבנצל שליט"א והגרא"ד אורבאך שליט"א. ירבו מחברי ספרים בדרך זו. חלק גדול מהשאלות שאתה דן בהן התעוררו עקב התנאים המיוחדים שהמודרנה יוצרת. שאלות אלו מחייבות דימוי מילתא למילתא ושמירה על שרשרת המסורת מאבות אבותינו ומנהגי ישראל מדור דור. מאידך היישום של עקרונות ההלכה הנצחיים בתנאים המשתנים נראה כחידוש ובפרט כאשר יש לפעמים צורך למצוא פתחים לקולא, בדרכה של תורה, כגון בשעת דחק. שילוב נאה זה של מסורת וחידוש למדנו בבית מדרשו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל שהנך מרבה לצטטו ולהסתמך על דבריו.

זו דרכה של תורת אמת, תורת ארץ ישראל. ממך ילמדו וכן יעשו.

הנושאים בספר מגוונים, מכל חלקי השו"ע. מרבים מהם נודף ריח השדה אשר ברכו אלקים, ריח רענן. אשריך שזכית לשרת עדת קודש, רמת מגשימים, המיישמת תורה עם ישוב הארץ והפרחת שממותיה.

הרשני להעיר כמה הערות בשולי דבריך.

סי' ז' פיטרול רכב בשבת

החשש מגנבות ביישוב ספר מצדיק בעקרון גם חילול שבת בשעת הצורך כמבואר בשו"ע או"ח סי' שכט.

עם זאת לא מדובר בשעת מלחמה ממש, אלא רק בדבר שעלול להתפתח לפקו"נ. ולכן אם אפשר להבטיח שמירה יעילה, אך באמצעים שאין בהם איסור תורה, יש להעדיף

אותם. כגון אם אפשר לשמור באמצעות רכיבה על סוסים, או אופניים. בדירוג חמור יותר נמצאים האופניים החשמליים. הם שנויים במחלוקת. לדעת החזו"א הם אסורים מה"ת. לדעת הגרשז"א הם רק מדרבנן, אך חיבור המצבר אסור גם לדעתו מן התורה. ואפשר לחברו מע"ש. וכבר יש בשוק, מכונית חשמלית ודינה כאופניים לדעת הגרשז"א. היא עדיפה על פני מכונית רגילה של מנוע בעירה, שבה בכל לחיצה על הדוושה עוברים על איסור תורה. אמנם לציבור הרחב יש להדגיש שיש בה חשש של איסורי תורה. אך לצורכי בטחון ניתן לסמוך על הפוסקים שהיא אסורה רק מדרבנן.

סי י' חמץ וקטניות בשבת אחרי פסח

הבאת בשם הגר"ע יוסף שכאילו התיר חמץ בשבת אסרו-חג פסח. פרסום דבריו בציבור היה מוטעה. הגר"ע יוסף לא התיר חמץ אלא רק למי שמכר את חמצו לגוי באמצעות **שטר המכירה שלו** שבו נוסף סעיף מפורש שהגוי מרשה למוכרי החמץ לקחת אחר הפסח מהחמץ שנמכר לו.

בשטרי המכירה המקובלים ברבנויות אין סעיף כזה. אי לכך החמץ נשאר בבעלות הגוי עד שימכור את החמץ חזרה אחרי שבת. לכן הנוטל מחמצו של הגוי בשבת עובר על גזל הגוי, שאסור מן התורה!

כגון בשטר המכירה של הרבנות ר"ג לא הוספנו סעיף זה ונימוקינו עמנו.

בהכירנו את אנשי קהלינו חששנו שסעיף כזה עלול לגרום לזילותא של כל מכירת החמץ והיא לא תיעשה מתוך גמירות דעת:

א. הציבור סבור בטעות שמיד עם צאת החג המכירה פוקעת כביכול מאליה. אי לכך הציבור לא הסכים למכירה מוחלטת אלא למכירה זמנית. אך מכירה לזמן אינה מפקיעה את איסור ב"י וב"י ונמצא שהמוכרים עברו על ב"י וב"י וחמצם אסור גם אחרי פסח.

ב. יש להדגיש שהמכירה היא **מוחלטת**, הגוי משלם דמי קדימה ומתחייב להמציא את יתרת הסכום אחרי פסח ומכיוון שהיום השמיני חל בשבת מובן מאליו שאין הכוונה לתשלום בשבת אלא רק למחרת (בבתי המשפט מקובל להגדיר תקופת זמן כימי עבודה) וא"כ בשבת היה החמץ בבעלותו של הגוי ואסור לגזלו. התנאי שהוספתם בשטרכם – שלא ידוע לי משטרות אחרים – שאם הגוי לא ישלם עד זמן ידוע אחרי פסח תוכלו לגבות את החוב מהחמץ עצמו, לענ"ד לא יכול לחול בשבת. אומנם צודק הגר"א נבצאל שאכילה אינה מעשה קניין, אך בכ"ז היא גביית חוב (גביית חוב, אינה צריכה מעשה קניין, וצ"ע כשהיא נעשית דרך אכילה האם היא מותרת בשבת) ומשמעות התנאי היא שאם הגוי לא **ישלם** עד זמן ידוע תוכלו לגבות את החוב מהחמץ. וסתם תשלום חוב הוא **בכסף** ורק אם לא ישלם כסף ניתן לגבות מדברים אחרים. ומן הסתם לא הייתה כוונתכם שישלם כסף בשבת, אלא הכוונה הייתה שישלם את הכסף מיד לכשיתאפשר, דהיינו אחרי שבת. ורק לכשיגיע יום התשלום, והוא לא ישלם אתם רשאים לגבות את החוב מן החמץ. יום התשלום למעשה הוא אחרי שבת. אך בשבת עצמה עדיין לא הגיע זמן הפרעון וממילא אינכם יכולים לאכול את החמץ. וגם אם אין באכילתו משום גביית חוב, אך יש בה גזל.

ג. אנו מורים לאדם פרטי לא למכור חמץ גמור לגוי. כי בדרך כלל לא מדובר בהפסד מרובה אלא בדברים פעוטים כגון כמה בקבוקי בירה וכמה מוצרי חמץ ואין דרכו של אדם פרטי למכור מוצרים כאלו. כוונתו אינה למכירה מוחלטת לגוי, אלא רק להשתמש בהם מיד עם צאת החג. דבר זה הוא הערמה. בעצם הוא מעוניין להשאיר את החמץ ברשותו כל הפסח. אומנם בדיעבד המכירה תופסת אך אינה ראויה לכתחילה. לכן אנו ממליצים למכור רק חששות וספקות ולא חמץ ממש.

סוחר שאני, יש לו מלאי שכל מטרתו היא **למוכרו**. המכירה לגוי תמורת תשלום קמעונאי, דומה יותר למכירה אמיתית. ואע"פ שגם בסוחר יש הערמה, שהרי כולם יודעים שהגוי יחזור וימכור לנו את החמץ, אך בכ"ז היא קרובה יותר למכירה אמיתית ובמקום הפסד גדול התירו כי המוכר מעוניין באמת למכור לגוי ע"מ שלא יעבור על ב"י וב"ב. אך אדם פרטי שאינו סוחר ואינו מעוניין למכור באמת ואין לו הפסד גדול אין הצדקה להערמה. לא רק הפוסקים, אלא גם הבריות עצמם מתייחסים אליה במידה מסוימת של זלזול. ולהוסיף על כך הסכם (שאינו הכרחי כלל!) עם הגוי שיתיר לו שימוש מיידי בשבת זו הערמה על הערמה. דיינו בזילותא שכבר חלק מהציבור מיחס למכירה כמות שהיא והווי דלא להוסיף עליה.

בני תורה המבינים היטב את משמעות המכירה על כל סעיפיה וליבם שלם עמה ואין חשש שיזלזלו בה וחתמו על שטר המכירה של הגר"ע יוסף יכולים לסמוך עליו. אך אין הדבר מתאים לציבורים רחבים ובפרט בקהילה שאני משרת בה.

(משום כך גם אין דעתי נוחה ממכירה דרך האינטרנט. למרות שמבחינה הלכתית היא תופסת, כי היא גורמת זילותא נוספת. יש לאפשר אותה רק לזקנים וחולים, אך הציבור הרחב מן הראוי שיבוא אישית לרב ויקנה בקניין סודר ויחתום במו ידיו כנהוג מקדמת דנא.)

קטניות בשבת אחרי פסח

איני זוכר שאסרתי לאכול קטניות בשבת זו. מקובלת עלי פסיקת גדולי הפוסקים שמוקצה מחמת יום שעבר מותר, בפרט בדבר שהוא רק מנהג וחלק גדול מהאוכלוסייה שאנו חיים בתוכה לא מחויב לו, ועברו אין הקטניות מוקצה. הייתה זו כנראה שיחה שבע"פ שבה הוספתי הסתייגות מהמקילים ראש במנהגי ישראל, שלא ילמדו מהיתר זה לפרוק מעליהם מנהג עתיק יומין, שאומץ ע"י כל הפוסקים האשכנזים וגם חלק מהפוסקים הספרדים ובעיקר מקרב יוצאי מרוקו.

באשר לבישול קטניות בכלי פסח נלענ"ד שהכלים לא נאסרים, שהרי אפילו תערובת קטניות לא נאסרה (ר סי' תנג ס"א) וכש"כ טעם הבלוע בכלים, ובפרט בכלי שאינו ב"י שטעמו נפגם. ועצם הבישול היה מותר, שהרי לא הייתה כוונתו לערב איסור לכתחילה. דוגמא לכך ראה ביו"ד סי' סד ס"ט בהגה, בעניין חלב הדבוק לחרס: 'ובכל מקום שנוהגין בו איסור דינו כשאר חלב לבטל בששים (א"ו הארוך) אבל אין אוסרין כלים של בני ריינוס, הואיל ונוהגין בו היתר (חידושי אגודה). ובקטניות אין אפי' צורך בפי ששים. ופוק חזי מאי עמא דבר שבן משפחה אשכנזי מתארח בבית קרובו

הספרדי בפסח. אומנם הוא לא אוכל קטניות עצמן, אך לא נמנע מלאכול ממה שהתבשל בכליו של בעה"ב (ור' פר"ח או"ח תצו סכ"ד).

ומה שהערת על הנוהגים איסור בשרויה כל הפסח חוץ מאחרון של פסח שהוא כאילו מנהג טעות. ולא היא, אין כאן טעות. זהו מנהג ידוע ומפורסם שבאחרון של פסח התירו שרויה, כשם שהתירו פרות יבשים וצוקער קנדל (ר' סי' תסז ס"ח בהגה). אלא שיש טועים המתירים מנהגים אלו כאן בארץ בשביעי של פסח. זכרונם כנראה בגד בהם והם מחליפים בין שביעי של פסח שהוא 'אחרון של פסח' בארץ לאחרון של פסח בחו"ל. אך שבת אחרי פסח אינה חמורה יותר מאחרון של פסח בחו"ל ולכן יש להתיר שרויה וכדו'. גם ממנהג זה למדים אנו שלא אסרו את הכלים בפסח הבא.

סי' כ"ז אתרוג גדול

לדברייך אתרוג גדול הוא סימן לאתרוג לא מורכב, ור' עקיבא שנטל אתרוג גדול רצה להודיע בכך לרבים את איסור האתרוג המורכב. עד כמה שידוע לי אין קשר בין גודל האתרוג לנושא ההרכבה. אין כמעט השפעה של הכנה על צורת הפרי של הרכב. ואם יש, אדרבה, מכיון שאתרוג מורכב גדל על כנה חזקה יותר יש סיכוי שהאתרוג יחזיק מעמד על העץ זמן ממושך יותר ויהיה גדול יותר (השפעה דומה מצינו בעניין הפיטם).

סי' כ"ח נר חנוכה בבתי גבוהים

העצה להדליק בפתח הבניין היא לא מעשית בבתי גבוהים, שבהם עשרות דיירים, ואין מקום על פתח הבניין לנרותיהם של כל הדיירים ובני משפחותיהם כ"י (לבני אשכנז שנוהגים נר לכאו"א). ולהדליק ברחבת הכניסה רחוק מפתח הבית או ברחוב לא יוצאים יד"ח בכך. גם העצה להדליק על פתח הדירה בחדר המדרגות אינה פשוטה. חדר מדרגות לא דומה לחצר בימים הקדמונים שבה היה רוב תשמישם (ר' רש"י ריש ב"ב) והיה שם פ"נ. בחדר מדרגות אצלנו אפי' דרי אותה קומה לא יבחינו בנר. עדיף לענ"ד להדליק בחלון הפונה לבתים שממול, יש בכך פ"נ גם לדיירים שממול וגם לבני הבית.

סי' ל"א נר איש וביתו

יפה הורית שגם אברך הלומד תורה יקדיש זמן להדליק נ"ח יחד עם בני ביתו. ור' מש"כ באהלה של תורה סי' נו. ושם הבאתי בשם הגר"מ הקטן במשנה הלכות שבת הלומדת בשעות הערב המוקדמות לא תסמוך על הדלקת אביה אלא ימתינו לה ע"מ שגם היא תשתתף יחד עם כל המשפח בהדלקה משותפת.

סי' מ"א הרבנות הראשית

יישר כוחך וברצוני רק להוסיף כמה נקודות. רוב מנין ורוב בניין של עולם התורה מכיר היום בצורך שבמסגרת של רבנות ראשית לפחות לדברים ארגוניים וציבוריים, כגון לקבוע מיהו רב ומיהו דיין, מיהו יהודי ומי גר, מי נשוי ומי גרוש וכן מסגרת

ארצית אחת של כשרות ממלכתית. בד"צים המעוניינים בתוספת הידורים יכולים לעשות זאת על התשתית של הרבנות הראשית. כולם מבינים בנחיצות של מסגרת בסיסית אחת לכשרות ארצית שהרי אין אשרות לקיים כשרות במסגרת צבאית בה כל חייל יאכל רק מכשרות פרטית משלו, וכן בתי חולים ומוסדות ציבור. וכן אנשים פרטיים. ב"ה רוב המוצרים הנמכרים בארץ כשרים.

בכל מדינה מתוקנת רק השלטון המרכזי קובע תקנים, כגון מי נהג כשיר ומהו תקן שלמזון בריא וכן מיהו חשמלאי מוסמך ומציל מוסמך, וכו' וכו'. אין אפשרות לקיים חברה מסודרת בה כל אחד ואחד יקבע לו תקנים משלו. ב"ה שזכינו למדינה יהודית שלפחות בהגדרתה הציבורית היא מכירה בסמכות אחת מרכזית לכל נושאי היהדות. זו תעודת הזהות של מדינת ישראל שבה יש מערכת של בתי דין רבניים ורבנויות מקומיות, ומערכות כשרות ורק גוף עליון אחד קובע את כשירותם ותקניהם. ערעור חלילה על סמכות זו משמעותה מחיקת המילה 'ישראל' מהמדינה והפיכתה למדינת כל אזרחיה חלילה.

תמהני על הקוראים להפרטה של שירותי הדת ולתחרות חופשית ביניהן. הם כנראה לא הפנימו את המהפכה הגדולה שזכינו לה בהקמת המדינה. ב"ה שיצאנו מן הגלות בה שוררות אנרכיה ואנדרלמוסיה בנושאים אלו למדינה יהודית, בה יש רבנות ראשית אחת ויחידה.

סי' נ"א מצות שמיטה בימינו

הדרך היחידה לקידום מצות השמיטה היא ע"י חקלאים ישראלים שומרי שמיטה כהלכתה, המתמודדים עם השאלות המעשיות המתעוררות עם התפתחות החקלאות. כמובן שחקלאים אלו צריכים גיבוי מעשי של צרכנים, שיעדיפו את תוצרתם ובכך יאפשרו להם קיום ויוכלו אף הם להיות שותפים למצוה. זו הדרך הראויה לקיום המצוה, הן ע"י החקלאים והן ע"י שותפיהם - הצרכנים. כל דרך אחרת עלולה לנוון חלילה את המצוה ולהופכה ח"ו לאות מתה. הן מכירת הקרקעות לנוכרים לשנה והן העדפה של תוצרת חו"ל (ההלכה אומנם אינה אוסרת אותן) עוקפות את המצוה ובעצם משתמשות מקיומה. כל ההולכים בדרכים אלו אינם מקיימים שום מצוה חיובית בשביעית, אלא רק נמנעים ממלאכות ומאכילת איסורי שביעית ותו לא. אך מצוה גדולה זו מה יהא עליה? (ר' מנחות דף מ"א ע"א את היחס החמור לעקיפת מצוה) אומנם בדלית בררה הדרכים העוקפות מותרות (הזמנת תוצרת נוכרית בארץ אסורה לדעת גדולי הפוסקים) אולם דרך המלך של התורה היא התמודדות ישירה עם הבעיות ע"י חקלאות ישראלית שומרת שמיטה.

יישר כוחם של גיבורי הכוח עושי דברו.

ובזאת אני מאחל לך ולעדתך שה' יברככם בכריות גופא ונהורא מעליא ותמשיך להגדיל תורה ולהאדיר.

ברכת התורה והארץ

הרב יעקב אריאל

בס"ד, ט' ניסן תשע"ט, 4-1093/ע"ט

דברי ברכה

הובא לפני גליונות הספר "שו"ת מבשן אשיב ח"ב", בארבעת חלקי הש"ע, מעשה ידי להתפאר, של הרב היקר והנעלה, מזכה הרבים, דובר צדק ומגיד מישרים, חכו ממתקים וכולו מחמדים, שמן תורק שמו, כבוד שם תפארתו, הרב ר' יהושע שלמה ון דייק שליט"א, רב היישוב רמת מגשימים ברמת הגולן ת"ו, וראש הישיבה הגבוהה איתמר.

כמעשהו בראשונה כך עשה בספר זה, לברר הלכות העומדים על הפרק בדברים המתחדשים ע"י הטכנולוגיה, ובמסגרת תפקידיו הציבוריים נשאל על כך, וברר והתייעץ עם מורי הוראה גדולי ישראל, וגמר חיפוש מחיפוש בדברי הפוסקים ראשונים ואחרונים בהיקף נרחב, בשכל ישר ונכון, וכביר מצאה ידו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וסידר הכל בטוב טעם ודעת, דבר דבור על אופניו אשריו ואשרי חלקו שמזכה את הרבים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, ולפעלא טבא אמנא, איישר חיליה לאורייתא.

וראיתי את אשר דן אם מותר לומר בבית הכנסת הלל עם כלי נגינה, הנה כבר ציין בספרו לדברי מהר"ח פלאגי' בספרו שו"ת לב חיים חלק ב', הובאו דבריו בשדי חמד (מערכת בית הכנסת אות ב) שאסור להביא מנגנים לביהכ"נ בתפלה. ע"ש. ועיין בשו"ת דברי חיים חלק ב (חלק אורח חיים סימן יז ויח), ובכף החיים (סימן קנא אות יט) הביא בשם תשובת החתם סופר (חלק חושן משפט סימן קצב באמצע התשובה, וחלק ו סימן פו) שהאריך להוכיח שאסור להעמידו אפילו בעזרה של הנשים, ע"ש.

ומה שדן בפיטורול רכב בשבת במקומות שהמצב הביטחוני דורש זאת, הנה ידוע כי במלאכה זו של פיקוח נפש הדוחה שבת דורשת אחריות רבה לקיום המצוה בשלימות ובדקדוק בלא ספיקות של חשש חילול שבת וכבר כתב מרן הב"י (יר"ד סי' של"א) שלא יתעסק ברפואה אא"כ הוא בקי, דאל"כ הרי הוא שופך דמים, וכ"פ בש"ע (סי' של"ו ס"א).

וכלל מסרו לנו חכמים שאפילו ספק פיקוח נפש דוחה את השבת. וכל מה שעושים למען הצלת נפשות ואפילו מחמת ספק ספיקא, אין בזה כל חשש חילול שבת, והמציל יהיה לבו סמוך ובטוח שעשה את רצון השי"ת, ומצוה גדולה בידו. אמנם יש אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, ובכל דבר אומרים שזה פיקוח נפש, וצריך לפתוח את העינים ולא להיות תמימים, ויברר אם אכן יש בדבר פיקוח נפש, ואם אפשר לעשותו בדרך אחרת, כי לצערנו הם מחליטים כן מתוך חוסר יראת ה', כי בלא"ה אינם שומרי תורה ומצוות, לכן לא כל דבר שהם אומרים שיש בזה פיקוח נפש יש לשמוע להם. ויברר הדבר היטב. ואם אכן יש ספק פיקוח נפש, בזה מצוה קעביר לחלל שבת כנודע.

והנה בגמ' מנחות (סד.) אמרו, אמר רבה, חולה שאמדוהו לגרוגרת אחת, ורצו עשרה בני אדם והביאו עשרה גרוגרות, בבת אחת פטורים אפילו בזה אחר זה וכו'. ופירש רש"י, דכולן למצוה נתכוונו ופטורין, דהזריז לחולה משובח. וכן הוא ברמב"ם (פרק ב' מהלכות שבת הלכה ז'), ובשלחן ערוך (סימן שכח סעיף טו). ולא רק שהם פטורים מחטאת, אלא יש להם שכר טוב עבור מחשבתם הטובה, אפילו הבריא בראשונה. ועיין בהגהה על ספר זכרו תורת משה דמשמע דסבירא ליה דמקור דברי מרן "ויש להם שכר טוב מאת

ה"ה הוא ממה שכתב הרמב"ם (פרק ב' מהלכות שבת הלכה ג') הא למדת וכו' אלא חסד ורחמים ושלום בעולם, והיינו שמביא חסד ורחמים ושלום וזה גופא שכתב טוב לעושיהם. ועייין להרב ע"ש שתמה על דברי מרן, דאמאי כתב כן, והלא בגמרא לא אמרו דין זה אלא לענין קרבן, ועכשיו לא שייך קרבן. וע"ש שנדחק למצוא נפקא מינה לענין דינא. ועייין בלבוש שכתב: ואדרבה נחשבין לזריזין המקדימין למצוות. ומשמע דנפקא מינה לענין זה אם חשיבי כזריזים המקדימים למצוות. וכתב במאמר מרדכי (סק"ט) דמרן כתב דין זה על דרך והזריז הרי זה משובח, וכדי לזרז את האדם שלא יתרשל במצוה יקרה זו להיות לבו נוקפו שמא אין צורך שהוא יחלל השבת. ע"ש. אלא דלכאורה יש לעיין אמאי אינו חשיב כטעה בדבר מצוה וממילא לא עשה המצוה, ואז יתחייב בקרבן. וצריך לומר, דמכיון שהתורה אמרה וחי בהם, ולא שימות בהם, מסתבר דכל מה שעושים בשביל ספק פיקוח נפש אפילו אם נתברר שטעה, מכל מקום אינו חשיב כטעה בדבר מצוה ולא עשה המצוה, ושפיר פטור מחטאת, אפילו בכהאי גוונא שלא היה כל כך בהול, וכמו שאמרו ביומא (פה א) דהכל כלול בקרא דוחי בהם. וכן כתב הגרש"ז אויערבאך [והובאו דבריו בשמירת שבת כהלכתה חלק א' עמוד תלא הערה יט]. ובעצם מה שהקשה המאמר מרדכי הנ"ל אמאי כתב מרן דין זה שאין בו נפקא מינה, נראה, דנפקא מינה לענין כפרה, דהנה בגמרא שבת (קנו א) אמרו, האי מאן דבשבתא יהי [שנולד בשבת], בשבתא ימות על דאחילו עלוהי יומא רבא דשבתא. ואף על גב דבהיתר היה אף על פי כן צריך כפרה. וקמ"ל דאותן שרצו לחלל שבת עבור החולה, אף שלא היה צורך במה שחיללו שבת, מכל מקום אינם צריכים כפרה כלל, שלא לרפות בני אדם בהצלת נפשות. אך אם האחראים על הבטחון, אומרים שאין כאן סכנת נפשות, או שאפשר לאבטח את המקום בהליכה ברגל ואין צורך בנסיעה, אסור לנסוע ברכב בשבת, גם אם זה לצורך אבטחת המקום.

ומה שדן ממתי חייבת כלה לכסות את ראשה, הנה מאחר שבפועל הוא לוקח אותה לחדר, אף אם יש שם אחרים, ואינו יחוד הראוי לביאה, אפילו הכי לדעת הרמב"ם חשובה כאשתו לכל דבר. ויורשה, וממילא צריכה כיסוי ראש כדת וכדין. ובמצאות של הייחוד הוי גמר הקנין ונעשית אשתו לכל דבר. וכן לא מועיל שלא ינעלו את החדר, דלא בעינן יחוד הראוי לביאה דוקא.

והנה דעת מרן הש"ע בסי' נ"ה ס"א, כדעת הרמב"ם וסיעתו דחופה היינו יחוד, ובסי' ס"ד ס"ה פסק כלשון הרא"ש והטור שהביאו דברי הירושלמי להלכה וכתב, דה"ט לפי שהאלמנה אין לה חופה, ובשעת ייחוד של ביאה הוא זוכה במציאתה ובמעשה ידיה, הילכך צריך להתייחד עמה בער"ש מבעו"י וכו', שלא יהיה כקונה קנין בשבת. ומשמע דס"ל דבאלמנה סגי ביחוד של ביאה בלבד. וא"כ מה בין בתולה לאלמנה. ובשו"ת פני יהושע חאה"ע (סי' ג') האריך למעניתו ועמד ע"ד הש"ע, שלכאורה הוא מזכה שטרא לבי תרי, שפסק כהרמב"ם דחופה היינו יחוד, ובסי' ס"ד פסק דבאלמנה סגי בייחוד של ביאה, ומה החילוק בין בתולה לאלמנה, ותירץ ש"ל א' מב' פנים, או שהפרש בין בתולה לאלמנה הוא שבתולה א"צ ייחוד לשם ביאה, אלא כל שנתייחד עמה בלבד קנה, אבל באלמנה צריך ייחוד לשם ביאה, ואז אפי' לא בעל קנה, או שנא' דגבי בתולה סגי בייחוד במקום שאינו צנוע ואינו ראוי לביאה, ובאלמנה צריך ייחוד במקום צנוע שראוי לביאה.

וכן מהר"י עייאש בספר לחם יהודה כתב, שגם לדעת מרן הש"ע דחופה היינו ייחוד, יש הבדל בין ייחוד בתולה דלא בעינן שיהיה ראוי לביאה, לייחוד אלמנה שצ"ל ייחוד הראוי לביאה במקום הסתר וצנוע שיוכל לבא עליה, וגם צריך שיהיה בו כדי שיעור ביאה.

וכ"כ המקנה, וכ"כ הגאון בית מאיר (בסי' נ"ה) שאף שהר"ן הביין דעת הרמב"ם דהחופה היינו ייחוד גמור הראוי לביאה, מ"מ ס"ל להש"ע דלאו היינו ייחוד ממש, רק במקום צנוע ושכ"כ הפנ"י ודחה בזה דעת הב"ש דס"ל דהיינו ייחוד גמור, וכ"כ הגאון ערוך השלחן שא"צ ייחוד גמור אלא שיהיו שניהם זה אצל זה במקום א' כאיש וכאשתו, וכל זה בחופה רגילה שראויים הם לביאה, ואז לא צריך שיהיה ייחוד גמור. ואולם בחופת נדה שאינם ראויים לביאה כלל, בזה כתב מרן הש"ע באה"ע סי' ס"א סעיף א' בסתם היתה נדה ואח"כ כנסה לחופה ונתייחד עמה אינה כאשתו וכו'.

ועל כן מה שהדבר נפוץ אצל בני תורה ספרדים, דנוהגים להכנס אחר החופה לחדר ייחוד בלא לנעול הדלת אחריהם במפתח, ומודיעים לחבריהם ולקרוביהם שרשאים להכנס בכל עת שירצו, ומורים היתר שאין זה ייחוד הראוי לביאה, ולא צריכה הכלה לכסות ראשה, אין זה נכון, שע"פ הפוסקים הנ"ל אין צורך בייחוד גמור אלא אפי' יש שם אדם כיון שהמקום מיוחד להם לבדם מקרי ייחוד וכמ"ש בספר המקנה בקונטרס אחרון (סי' ס"א ס"ב), וכ"כ הערוך השלחן שבבתולה א"צ ייחוד גמור, ושלא יהיה שום אדם שם, אלא די שיהיו שניהם זה אצל זה במקום א' כאיש וכאשתו. ע"ש באורך, ולכן גם בייחוד כדלעיל הכלה צריכה לכסות ראשה אם נכנסים לחדר א', ואף שלא נועלים הדלת ויכולים להפתיע ולהכנס, בבתולה מקרי ייחוד, וצריכה כיסוי ראש לאחר מכן.

ועכ"פ מנהגינו שאין החתן והכלה מתייחדים אחר החופה, אלא רק לאחר סיום הסעודה בביתם, וכמו שכתבו המשאת בנימין (סימן ז') ושכנה"ג (או"ח סימן שלט) ושעה"מ (קני' חופת חתנים ס"ט), וכן העיד בספר נהר פקוד (אהע"ז דף טז), וכן היה המנהג אצל כל גדולי הדור הספרדים, כמו מורנו ראש הישיבה הגר"ע עטיה, והג"ר יעקב עדס, והגר"י צדקה, והגר"צ אבא שאול, ומרן אמו"ר ועוד. ולכן למנהגנו גם אין הכלה צריכה לכסות ראשה אחר החופה, ואין לבן תורה ספרדי לשנות ממנהג רבותיו ואבותיו. שכבר כתב בכיו"ב בערוה"ש שמנהג מכוער הוא להתייחד מיד אחר החופה. ואין ברכות הנישואין כברכת המצוות שצריך עובר לעשייתן.

וראיה ברורה לזה מחופת נדה שמברכים כל ז' הברכות אף שהיא אסורה ואין עושים ייחוד. ולכן אין לבטל המנהג שלנו, וכל המשנה ידו על התחונה, ומה שיש ראשי ישיבות שמכריחים את הבחורים לעשות חדר ייחוד, הנה לא שמענו על אף מנהג, קטון או גדול, שרבנים ספרדים יכריחו את הבחורים האשכנזים לנהוג באיזה מנהג שלא כמנהגי האשכנזים, אלא כמנהגי הספרדים, זו לא שמענו. שהם יודעים שכל אחד צריך לנהוג כמנהג רבותיו מדורי דורות. וכבר מזמן הכנה"ג והרב שער המלך נהגו הספרדים שלא עושים ייחוד מיד אחר החופה. ולכן צריך לקיים בעצמו ויגבה לבו ברכי ה'. ויש לשכנע את הכלה שלא יעשו חדר יחוד כלל. ויכולים באמצע החתונה לקבוע שעה עם הכלה, לעלות לגג לדבר, ולהירגע, או ללכת לאיזה פרודור, אבל לא להכנס לחדר, שא"כ תצטרך כיסוי ראש שיהיה דינה כנשואה, אפי' בייחוד שאינו גמור, כגון שיש שם ילדים או הצלם, גם בזה תצטרך כיסוי ראש, לכן יש להתזיק במנהגינו. וכל שיעשו חדר ייחוד אחר החופה כמנהג האשכנזים, הכלה חייבת לכסות את ראשה

כפי הדין, מיד אחר היחוד, ואין מועיל לעשות תנאי שהיחוד לא לשם נישואין, כי אחר שכבר עשו את החופה, ובירכו שבע ברכות תחת החופה, ואין היחוד אלא גמר הנישואין, וע"כ אם הולך עמה לחדר אחר החופה, גם ללא שום כוונה, נגמרים הנישואים ביחוד, וכבר יורשה מן הדין, ולכן צריכה להתנהג כאשת איש לכל דבר. ואף אם יהיו אחרים בחדר, בפשט לשון הרמב"ם מבואר שבעצם הדבר שלוקח אותה לחדר, בזה כבר יורשה, וממילא היא א"א.

וברכתי להרב המחבר שליט"א שיזכה לברך על המוגמר בקרב הימים, ויפוצו מעיינותיו חוצה, להגדיל תורה ולהאדירה, וימשיך לחבר חיבורים טובים ומועילים לזכות את הרבים.

בברכת התורה,

יצחק יוסף

הראשון לציון הרב הראשי לישראל
ונשיא הרבנות הראשית לישראל

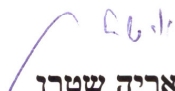

לכבוד
ידידי הטוב
הרב יהושע שלמה ואן דייק שליט"א
רבה של רמת מגשימים בגולן

ראיתי ונהניתי מאד לעבור על כמה מתשובותיך אשר נדפסו בכרך הראשון של ספרך "מבשן אשיב". וכעת ראיתי את ההמשך בחלק השני העומד לצאת לאור. ניכר בתשובות שנכתבו על ידי רב שהוא, כלשונו "משרת עם קדושים" דהיינו רב שמעורב עם הקהל ודן עם הציבור בכל תחומי החיים. כמו כן יש לציין לשבח את השיטה של כתיבת התשובות ובחינתם באופן יסודי, מן המקורות ועד ההלכה למעשה, והכל בטוב טעם ובסגנון בהיר. אין כאן המקום להאריך, אבל אציין לשבח תשובה אחת שכתבת על המנהג של "שלום זכר" ויפה הסברת את הטעם לקיים את השמחה על הלידה לפני ברית המילה כדי שלא לערב שמחה בשמחה. מכאן גם המסקנה שצריך לקיים סעודת הודיה על הולדת הבת אלא שאין הזמן דוחק ואין צורך להזדרז כל כך בקיומה. ואגב עיין מה שכתבתי בבירור הלכה במסכת ברכות (דף נט, ב ציון י) שיש לומר בפשטות שמברכים הטוב והמטיב על הולדת הבת כמו על הולדת הבן, כמובן כששמחים על הולדתה ומסתמא ששמחים!

לסיום אברכה בברכת יישר כח, ומאחל לך שתמשיך בכל מה שאתה עושה לקדש שם שמים ולהגדיל תורה ולהאדירה.

בברכה נאמנה

אריה שטרן
הרב הראשי לירושלים

Shlomo Moshe Amar

Rishon Lezion

Chief Rabbi Of Jerusalem

שלמה משה עמאר

הראשון לציון

הרב ראשי לירושלים

בעה"ת"ש, בחמישי בשבת עשרה ימים בסיון התשע"ט.

אגרת ברכה

ראיתי את מה שכתב כב' ידידי הרב המקומי ומורה צדק של היישוב "רמת מגשימים" שברמת הגולן תכב"צ, זה שמו הטוב כבוד הרה"ג המופלג ויר"ש מרבים, רבי יהושע שלמה ון דייק שליט"א, מתשובותיו בהלכה אשר השיב לשאלות שעלו על שלחנו מאנשי המקום והסביבה וגם ממקומות אחרים, ועוד שמעתי שזה שנים שיש חבורה של ת"ח ויר"ש מכונסים עמו בשיעורים תמידים כסדרם, בעומק העיון בדברי רבותינו בתלמוד ונושאי כליו, ובדברי הפוסקים קמאי ובתראי, באופן שהתשובות הללו, קדם ליבונן לחידודן, ועברו בכור המבחן בדיבוק חברים המקשיבים לקולו בתורה, קול גדול הולך ומוסיף, הולך ואור. וקיבץ כרך גדול של שאלות ותשובות, וקרא שמו "שו"ת מבשן אשיב". ומן המעט שהספקתי לראות נהנתי לראות שהוא שקוע בעמל התורה, ושמחתי לראות שבנוסף לעמלה של תורה, ראיתי שעומד בעוז על משמרת ההנהגה האמיתית, ואקחה לי שנים עדים נאמנים מתשובותיו, האחת שפסק בכל עוז שאין לאשה לטבול כשאין אשה רואה ומשגיחה שהכל יהיה כדין, ושנית שאסר על הנשים לקרא מגילה ע"י עצמן אלא ישמעו מפיו של איש כמנהג שקיים בכל מושבותיהם של בני ישראל הכשרים לדורותיהם, "והחלק יעיד על הכל", שאכן מדובר ביר"ש אמיתי שלא חת מפני רוחות רעות המנשבות בדורנו. וספר זה פותח שערים בחכמה, לבאים לחקור ולדרוש בדבר ה' זו הלכה להיותה סדורה וערוכה, ומה' ישא ברכה לזכות לכוון לאמתה של תורה, ולא תבא לידו שום תקלה, לא קטנה ולא גדולה, ויזכה לסייעתא דשמיא, שיתקבלו דבריו ברצון, מתוך בריאות ורוב נחת אמן.

עבד לעבדי ה', בעיר הקדש והמקדש,
המייחל ומצפה לאור חדש, בימינו יהודש, בבנין המקדש, בב"א

שלמה משה עמאר
הראשון לציון
הרב הראשי לירושלים

בס"ד, ה' אלול, תשע"ט
05 ספטמבר, 2019
הסכ' - 809.עט

לכבוד
הרה"ג יהושע שלמה וון דייק שליט"א

מכתב ברכה

הגיעוני עלי ספרך "מבשן אשיב" ח"ב. עברתי בינות דפי ספר זה ומצאתי צנא מלא פירות טובים. אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.

ביודעי ובהכירי אותך, אני יכול לומר בפה מלא שטעם עצו וטעם פריו שווים. בספר זה הראית כחך כי רב ודנת בטוב טעם ודעת בענייני הלכה למעשה בשאלות שעלו על שולחנך דבר יום ביומו.

בין הדברים עסקת בשאלה פעילות משטרה בשבת, גם אני בספרי "משכיל לדוד" עסקתי בשאלה זו, וראה שם (ח"א סי' יא) שהבאתי בנוסף לדברי הגרי"א הרצוג את דברי מורי ורבי הגרש"ז אויערבאך (בשו"ת מנחת שלמה סי' ז): שבתחילה כתב לדון בעיקר חידושו של המג"א, שלכאורה בעל הבית שרואה שגונבים אצלו רשאי להתנגד לגנב, וממילא על ידי כך להביא את הגנב לידי כך שיחשב רודף ויהיה מותר להורגו. והאריך בענין זה, ולבסוף כתב שתלוי במחלוקת הידועה של הרז"ה והרמב"ן לענין מילה בשבת כשנתפזרו קודם המילה הסממנים שהכינו מערב שבת לצורך שלאחר המילה, דהרמב"ן סובר שמותר למול בשבת אף על גב שע"י זה יצטרך ודאי לחלל אח"כ השבת כדי לעשות סממנים, כיון דאחר המילה הוא היתר כמור הואיל ופקו"ב דוחה שבת, ודעת הרז"ה דתידחה המילה לאחר השבת משום דסובר שאסור להכניס עצמו בשבת למצב כזה שיהא מותר אח"כ לדחות את השבת מפני הסכנה.

ה"נ גם כאן לדעת הרמב"ן שפיר רשאי הבעה"ב לעמוד על ממונו ולהלחם עם הגנב, אף שע"י זה הפך הגנב לרודף והבעה"ב יצטרך ודאי לחלל שבת, כמו שמותר למול אף על פי שיודע ודאי שיצטרך אח"כ לחלל שבת מפני הסכנה, וממילא פשוט הוא דמטעם זה ה"ה נמי דמותר גם מיד להשכים עליו ולהרגו ואין צריך דוקא להמתין עד שהגנב יקום עליו להרגו, כמו במחלה שעלולה להתפתח ולהמית דמותר לחלל שבת גם בתחלה וה"נ גם כאן, משא"כ להרז"ה כמו שדוחין מצוה חשובה של מילה בזמנה כדי להמנע מלחלל אח"כ את השבת מפני הסכנה, ה"ה נמי שאסור להתקומם נגד הגנב ולהכניס עצמו לסכנה של נרדף ולחלל שבת מפני הסכנה.

בהמשך האריך לדון בזה, ולבאר שגם לרז"ה אין בדבר איסור אלא מדרבנן בלבד, ועוד כתב כמה צדדים שאולי בנדון דידן גם לרז"ה יש להתיר, ואז ממשיך וכותב: גם נלע"ד דכמו שבמלחמת רשות אם התחילו בערב שבת הרי יודעין ודאי שמכניסין עצמם בכך לחילול שבת ואפי"ה שרי, כך גם כאן כיון שהעכו"ם הוא שהתחיל בזה שבא לגזול ממונו מישראל ולהרוג אותו אם לא יניחנו, וכמו"ש קודם דכמו שיש מלחמה של צבור כך יש גם מלחמה של יחיד עם רודפו, ואין זה חשיב כמתחיל בשבת כיון שהגנב התחיל בכך ולא הבעה"ב. וגם מסתבר דכיון שברור הדבר שאם רבים יתנהגו כהמג"א לוותר על ממונם בשבת יתרכו ודאי

גנבים ורודפים בשבת בידעם שביום זה יתנו להם לבו ממונם של ישראל, וכיון שמחמת החזקה שאין אדם מעמיד על ממונו יהיו הרבה אנשים אשר לא יוכלו לוותר על ממונם ויבואו לידי סכנה, לכן אפשר דחשיב ממש כמלחמת מצוה (אשר רבים סוברים שמותר גם להתחיל בשבת), ואף בשבת חייב הבעה"ב לקום עליו ולהרגו.

אולם אף שנתבאר שגם להרז"ה לא אסור אלא מדרבנן והי' ראוי לפי"ז לסמוך על כל אותן הסברות שכתבנו, אך מאן ספין ומאן רקיע לדחות דברים מפורשים במג"א בלי ראיות מכריעות.

ברם נלענ"ד דיתכן שהמג"א אזיל לשיטתיה שפסק בסי' רמח"ס ק"י ד שאפי' לדבר מצוה אין מפליגין בספינה לפני השבת אם יצטרך אח"כ ודאי לחלל שבת, ולכן סובר דכמו כן אסור להתקומם נגד הגנב ולהכניס עצמו לסכנה בכדי שיהא מותר לחלל שבת ולהרגו, אולם הואיל והאלי' רבא בסי' רמח"ס ק"י"ב חולק על המג"א וכתב שאין לזוז מפסק הריב"ש שהובא בשו"ע ולבוש דסובר שמותר, וכו'.

מ"מ נראה דכל זה דוקא לענין זה שלא יצא בשיירא ולא להפליג בספינה וכדומה, אבל בעכו"ם הבא לבו ממון ישראל נלענ"ד דאם אין למחות נגד המקילין להפליג בספינה בשבת לדבר מצוה, מסתבר דבגד"ד אף לכתחילה מצוה להתקומם נגד הגנב ולהלחם בו אף אם יצטרך אח"כ ודאי לחלל שבת, וכדאמרן קודם שע"י זה שיפקירו ממונם בשבת יתרבו הגנבים וחזקה שאין אדם מעמיד על ממונו ויבואו רבים לידי סכנה, וממילא גם נראה כמו"ש קודם דאין צריך כלל להמתין עד שיבוא לידי כך אלא זריזין מקדימין ומותר לקום עליו מיד ולהרגו אפי' בשבת.

ואסיים מעין הפתיחה, מאד נהנית מספרך ואני רואה כיצד אתה משכיל לנהל עצמך על מבועי התורה בשום שכל ודעת. יתן ה' ויוסיפו עוד ממעיינות התורה שבך לגדול ולהשקות בצפון הארץ ובמרכזה. ירבו רבנים כמוך בישראל.

בכבוד רב

דוד לאו

הרב הראשי לישראל
נשיא בית הדין הרבני הגדול

